

Frisia-woningen Amersfoort

A.H. van Wamelen

Frisia-woningen

Amersfoort, Nederland/
the Netherlands

Architect: A. H. van Wamelen

Locatie/Location: Borgesiuslaan

Opdrachtgever/Client: Midden-

standswoningbouwvereniging Frisia

Ontwerp/Design: 1920

Oplevering/Completion: 1922

Aantal woningen/Number of

dwelling(s): 49

Plangebied/Plan area: 23.500 m²

Bronnen/Sources:

Max Cramer & Anton Groot, *Archi-
tectuur in Amersfoort. Een overzicht
van de bouwkunst na 1800* (Bussum:
Uitgeverij Thoth, 1995)

Max Cramer, *Amersfoort Architec-*

tuur en Stedenbouw 1850-1940

(Zwolle: Waanders Uitgevers, 1996)

A. H. van Wamelen, Schetsontwerp

voor middenstandswoningen,

in: *Wendingen*, maart/april, March/
April 1920

In 1918 richtten een gepensioneerd leraar en een oud-beroepsmilitair een ‘middenstands-woningbouwvereniging’ in Amersfoort op. De vereniging, Frisia genaamd, wilde een nieuwe vorm van wonen introduceren: compact, tegen relatief lage kosten comfortabel wonen onder gelijkgestemden. Doelgroep waren ‘ontwikkelde en beschaafde, onder wie bijvoorbeeld gepensioneerden, die ook na de sterke inkrimping hunner inkomsten zoveel mogelijk op voet van beschaafde en ontwikkelde lieden wilden blijven leven’. De vereniging gaf opdracht aan architect A.H. van Wamelen (1885-1962) een ontwerp te maken voor 41 woningen op een terrein aan de voet van de Amersfoortse Berg, dat al geruime tijd in ontwikkeling was als villawijk. De plannen gingen uit van een aantal collectieve voorzieningen, zoals een centrale wasruimte, beheerder, en een huishoudster voor het zware werk. De ontwerpschetsen werden in 1920 in *Wendingen* gepubliceerd, met als bijschrift ‘communicatiewoningen’, een verwijzing naar de ambities van het project.

Van Wamelen ontwierp een complex van zes rijen woningen: vier lange rijen aan weerskanten van de Schaepman- en Piersonlaan, en tegenover de vier noordelijke kopwoningen aan de Borgesiuslaan nog twee kleinere blokken met afwijkende typen.

Het basistype in de vier lange rijen is een relatief brede, ondiepe woning. Twee kamers-en-suite, een derde woonvertrek, een T-vormige hal met trap in het midden en een keuken zijn op ingenieuze wijze samengevoegd tot een zo compact mogelijke ‘villa’-plattegrond. De trap leidt naar vier slaapkamers en de ruime zolder daarboven. De hoektypen zijn aanmerkelijk ruimer, met een uitgebouwde keuken en een erker voor het derde woonvertrek. Een zwaar schoorsteenkanaal in het midden van het huis ondersteunt de hoog opgetrokken kap.

Een vergelijking met de architectuur van de Amsterdamse School ligt voor de hand, maar een directe verbinding met de eerdere Engelse Arts and Crafts-beweging is ook aan te geven. De voor de Amsterdamse School zo kenmerkende decoratieve elementen ontbreken; eenvoudige, rustieke details onderstrepen de expressieve kracht van de daken. De Frisia-woningen nestelen zich onder de zware, overkragende rieten kappen als *cottages* in een Engels dorpje; een romantisch ensemble dat samenhang en eenvoud uitdrukt. Het rustieke karakter komt tot uiting in de combinatie van baksteen en houten gevelbekleding en de rieten en pannendaken. De rieten kappen werden zonder goot uitgevoerd; alleen boven de voordeuren vangen robuuste houten bakken het hemelwater op.

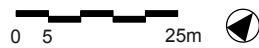
De realiteit bleek weerbarstig. Van de collectieve voorzieningen kwam weinig terecht, maar veel erger waren de ernstige bouwkundige problemen die weldra opdoemden. Het rioleringsstelsel was inadequaat en de kapconstructie met de rieten bedekking bleek ondeugdelijk. Slechts enkele jaren na de voltooiing in 1922 waren al 17 woningen door wanhopige bewoners verlaten; alleen een zeer kostbaar herstel en een overname van de woningen door de gemeente konden het tij keren. Inmiddels zijn de woningen rijksbeschermd en een gezocht object. (dvg)

In 1918 a retired teacher and an ex-professional soldier founded a ‘middle-class housing association’, which they named Frisia. Their aim was to introduce a new form of living, whereby likeminded people were housed in compact, yet comfortable and relatively low-cost dwellings. The target group was ‘educated and cultured, including retirees, who wished to continue to live as cultured and educated people even after the considerable shrinkage of their income’. The association commissioned architect A.H. van Wamelen (1885-1962) to produce a design for 41 dwellings on a site at the foot of the Amersfoortse Berg, which had been under development as a high-quality residential area for some time. Central to the plans were a number of collective amenities, such as a central laundry area, and a manager and a housekeeper for heavy work. The design sketches were published in *Wendingen* in 1920 and captioned ‘communication homes’, an allusion to the project’s ambitions.

Van Wamelen designed a complex of six rows of dwellings: four long rows on either side of Schaepmanlaan and Piersonlaan, plus two smaller blocks with other dwelling types on Borgesiuslaan, opposite the northernmost homes at the ends of the four rows. The basic type of dwelling in the four long rows is relatively wide and shallow. Two connecting rooms, a third reception room, a T-shaped hall with a central staircase and a kitchen have been ingeniously combined to create the most compact layout possible. The stairs lead to four bedrooms below a spacious attic. The corner dwelling types provide considerably more space, with an extended kitchen and a bay window on the third reception room. A weighty chimney element in the centre of the house supports the high roof.

Comparisons with the architecture of the Amsterdam School seem obvious, while there is also a demonstrably direct connection with the earlier English Arts and Crafts movement. However, the Frisia dwellings lack the archetypal decorative elements of the Amsterdam School. Simple, rustic details emphasize the expressive power of the heavy, overhanging, thatched roofs, below which the dwellings nestle like cottages in an English village, forming a romantic ensemble that communicates cohesion and simplicity. The rustic character is expressed in the combination of brick and wood façades and the thatched and tiled roofs. The thatched roofs were installed without guttering, with sturdy wooden receptacles to catch rainwater only above the front doors.

Regrettably, the Frisia dream was not reflected by reality: the collective facilities failed to materialize as promised and serious structural problems, such as an inadequate system of drains and a defective roof structure beneath the thatch, proved even graver issues. Just a few years after completion in 1922 some 17 dwellings had already been abandoned by their despairing residents. The tide was only turned by an extremely expensive series of repairs and transfer of ownership to the local authority. The Frisia dwellings are now listed buildings and much in demand. (dvg)

Hoek Schaepmanlaan/
Borgesiuslaan
Corner of Schaepmanlaan/
Borgesiuslaan

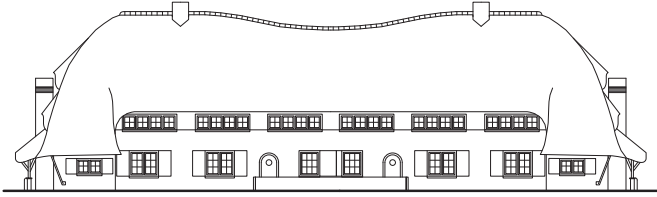
Schaepmanlaan, 1928

Piersonlaan

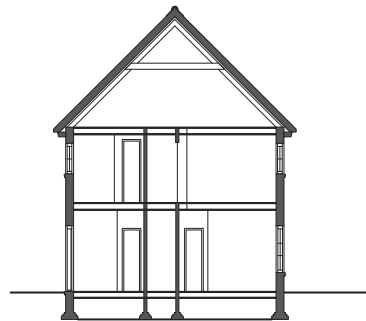
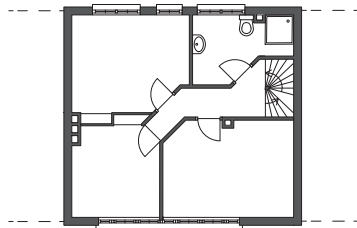
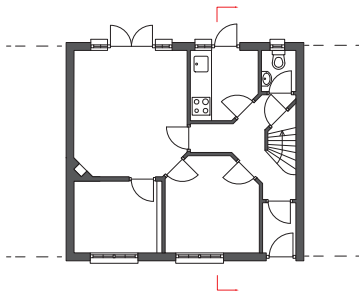
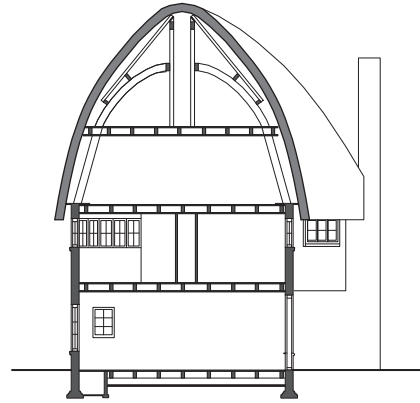
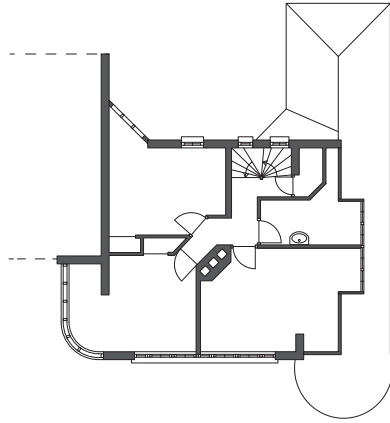
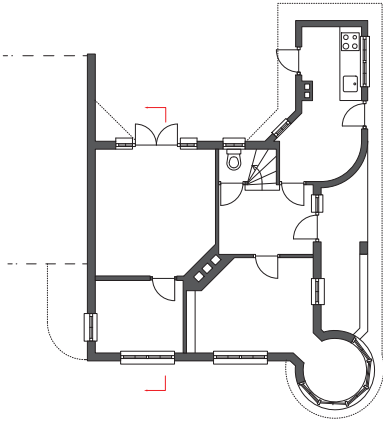
0 2 10m

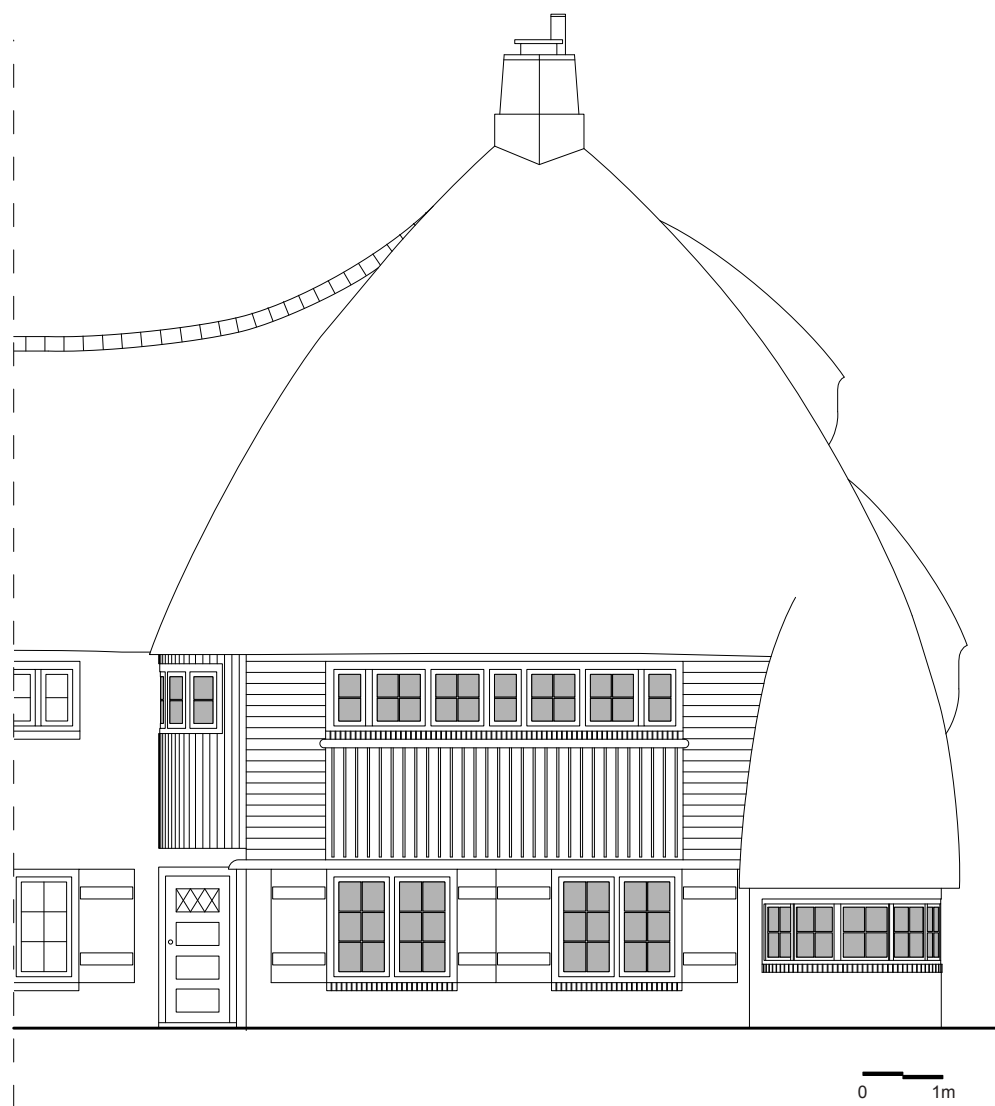
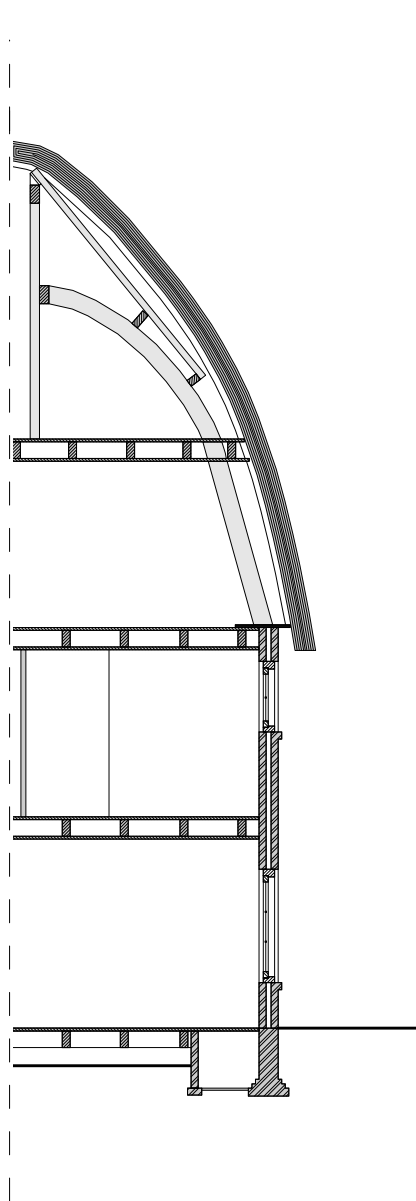
0 2 10m

0 2 10m

0 5m

0 1m